

דוח בדיקת מערך ההסעות לשנת תשפ"ג / תשפ"ד

שמואל לביא
מבקר המועצה

מבוא:

כדי לאפשר את קיום חוק לימוד חובה התש"ט-1949 (חוק לימוד חובה) ולפיו כל ילד ונער בישראל חייב להיות במסגרת חינוכית, יש צורך בהסעת אותם תלמידים שבאזור מגוריהם אין מוסד חינוכי ואו מוסד החינוכי במרחק מבית מגוריהם. ההסעות מיועדות להבטיח כי התלמידים הזכאים להסעות במתכונת יום יומית ובהתאם למערכת השעות יוסעו בבטחה אל מוסדות החינוך ויוחזרו בשלום לביתם, בהתאם לתנאי הבטיחות הנדרשים המוסדרים באמצעות חוזרים ותקנות. כדלקמן:

- תקנות התעבורה תשכ"א -1961 (להלן: תקנות התעבורה) נקבעו הדרישות מהרכבים בצד האיכותי והבטיחותי ומנהגים המסיעים תלמידים בצד העמידה שלהם בדרישות המקצועיות כנהגים רכב ציבורי והמסיעים ילדים בפרט.
  - חוזר מנכ"ל משרד החינוך מס' 3.3-6 המחליף הוראת קבע 0334 חוזר זה בתוקף החל מ-22.8.22.
  - נספח ג' בחוזר המנכ"ל בנושא הנחיות ביטחון ובטיחות בהסעות ומפרצי חנייה.
  - תקנות הסעה בטיחותית לילדים נכים (מפרט רכב בטיחותי) תשנ"ה – 1995.
  - חוק הסעה בטיחותית לילדים ולפעוטות עם מוגבלות התשנ"ה 1994 ותקנות הסעה בטיחותית לילדים ולפעוטות עם מוגבלות (כללים ומבחנים לזכאות להסעה ולליווי) התשנ"ה 1995.
  - במסגרת חובה זו נכללים ילדי החינוך המיוחד שזכאותם להסעה נקבעה על ידי ועדת השמה לפי חוק (החינוך המיוחד התשמ"ח-1998)
- בכל החוזרים וההנחיות לפירסום מכרזי הסעים משרד החינוך מדגיש כי ממשלת ישראל החליטה בשנת 2002 על הקפאת כל ההתייקרויות במשק.
- משרד החינוך מפרסם אחת לארבע שנים את הנוסח המחייב לפירסום מכרז וחווה הסעות תלמידים (כולל החינוך המיוחד).
- נוסח המכרז מחייב ואין לשנות סעיפים אלא באישור משרד החינוך אגף א' להסעות והצטיידות. על פי חוזר המנכ"ל מתאריך 22.8.22 המחיר לרשות נטולת מענק עומד על סבסוד 50% לרכב בהסעות לחינוך המיוחד ו 85% סבסוד לרכב בהסעות מחוץ לישוב. או לתשלום 16.04 ₪ לתלמיד ליום לימודים.

מהות:

הביקורת בוצעה במהלך שנת 2024 עבור שנות הלימוד תשפ"ג ושנת תשפ"ד עד לחודש אפריל. על פי שנות תקציב ביצעה הביקורת לשנת 2022 ושנת 2023. לצורך ביצוע הביקורת התקיימו ישיבות עבודה עם רכז ההיסעים ועם עובדות הגזברות. כמו כן התקיימו שיחות עם משרד פישמן אשר ערך ביקורת על הדיווחים למשרד החינוך והתאמות לתשלומים בפועל שהתקבלו. התקיימו גם סיורים במערך ההיסעים בלהבים ובאשל הנשיא.

היעדים:

- לבחון את הדיווחים והתאמתן למציאות.
- לבחון את אופן ניהול ההסעות והבקורות.
- לבדוק את אופן ביצוע ההתאמות בין הדיווחים ולקבלת הכספים בפועל.
- לבחון את המכרז והבקורות על ביצוע תנאי המכרז בפועל.

פרק א' הממצאים:

1. משרד החינוך בשיתוף ובתיאום עם המרכז לשלטון מקומי מפיק נוסח מכרז אחיד המומלץ ומאושר ע"י משרד החינוך והמרכז לשלטון מקומי.
אולם האחריות הסופית לפרסום המכרז, קבלת הצעות מקבלנים, מיון וקביעת הזוכים וניהול משא ומתן בהתאם היא באחריות המועצה באמצעות ועדת המכרזים של המועצה. המועצה רשאית לבצע שינויים בתנאי המכרז ובלבד שמשרד החינוך מאשר זאת לפני פרסום המכרז.
הביקורת סקרה את הסכם ההתקשרות בין חברות ההסעות השונות לבין המועצה.
להלן הממצאים:
  - 1.1. בתאריך 25.8.21 נחתם הסכם לביצוע הסעות עם מספר חברות שזכו במכרז והן:
    - מטיילי להב אשר ויתרו על הזכייה.
    - נתיבי שוקת.
    - גלים נרקיס – גל הסעות.
    - הסעות מונית פרידמן אמיר.
    - הסעות פז אור.
    - הסעות צביקה.
  - 1.2. המכרז הינו לשנה ומאפשר חידוש בכל שנה 4 פעמים. מבדיקת המסמכים עולה כי ההתקשרות חודשה בכל שנה לשנה נוספת אך לא נמצא תיעוד של ערבות, ביטוחים וחידוש ההסכם חתום ע"י המועצה והקבלן. יש לציין כי בחלק מהחוזים נמצא תיעוד חלקי בלבד המאשר חידוש הסכם ללא הנלווים של ערבות, וביטוח כנדרש.
    - 1.3. תיעוד לביצוע המכרז משנת 8/2021 לא אותר באף אחד ממחלקות המועצה.
    - 1.4. יש לציין כי במהלך חודש 8/24 בוצע מכרז חדש להסעים בהתאם למכרז משרד החינוך.
  2. הביקורת סקרה את תמונת מצב הסעי התלמידים בלהבים לשנת תשפ"ד/תשפ"ה
להלן הממצאים:
    - 2.1. בשנות הלימודים תשפ"ד ושנת תשפ"ה מערך ההסעים, כמות הקוים וכמות האוטובוסים נשארה ללא שינוי.
    - 2.2. במהלך הבוקר יוצאים מלהבים כ-20 אוטובוסים, 13 מיניבוסים / טרנזיטים, 4 מוניות. סה"כ 876 תלמידים מגילאי 6 ועד 18. נמצאים בתנועה החל משעה 20:07 ועד סביבות השעה 08:00.
    - 2.3. מתצפיות שנערכו לא נמצאה אבטחה מוגברת בשעות יציאת התלמידים לבתי הספר השונים מחוץ לשוב. מבדיקה מול הקב"ט נאמר כי תעשה בדיקה ויצאו נוהלים בנושא.
    - 2.4. סדרן ההסעות נמצא בכל יום בעת תחילת סבבי ההסעות והוא זה שמאשר את יציאת האוטובוסים לאשל הנשיא ולשאר בתי הספר. לאחר שמוודא כי האוטובוסים מלאים במיוחד בהסעות אשל הנשיא.
    - 2.5. מהבדיקה עולה כי לא קיים סדרן הסעות באשל הנשיא בעת ביצוע סבבי ההסעות חזרה בסוף יום הלימודים.

- 2.6. נמצא כי בסבבי החזור מאשל הנשיא לא כל האוטובוסים מלאים היות והשירות ניתן בהתאם לגמר שעות הלימוד של התלמידים מטבע הדברים הלווי' שונה מכיתה לכיתה ומשכבה לשכבה.
- להלן לוי' הפיזור מאשל הנשיא : 12: 20 , 13: 10 , 14: 00 , 14: 50 , 15: 30 .
לא נבחנה אפשרות לצמצום שעות הפיזור ל : 12: 20 , 14: 00 , 15: 30 .
3. הביקורת בדקה את אופן ביצוע הדיווחים מול משרד החינוך.
- 3.1. רכז ההסעות מדווח אחת לחודש עבור כל הנסיעות המתבצעות במערכת של משרד החינוך הנקראת "הסעות נט".
- 3.2. כל הדיווחים עוברים בקרה ואישור. רכז ההסעות מבצע בקרה על נכונות האישורים והתאמתן לביצוע בפועל.
- 3.3. לרכז ההסעות אין יכולת לוודא האם התשלומים בפועל מתאימים לאישורים.
- 3.4. מערכת הנ"ח בגזברות אינה יכולה לשייך את הסכומים המועברים ממשרד החינוך בגין ההסעות ולהתאימן לדוחות של רכז ההסעות.
- 3.5. לא מתבצעת בקרה שוטפת על הסכומים הנכנסים בפועל אלא רק אחת לתקופה באמצעות משרד החיצוני המתחמה בתחום.
4. הביקורת בדקה את התשלומים בפועל לקבלני ההסעות השונים אל מול התשלומים בפועל. להלן הממצאים : (ראה ריכוז טבלה מצורפת בנספחים)
- 4.1. קיים פער בהתחשבות מול משרד החינוך אל מול שנת תקציב קלנדרית היות ושנת הלימודים חוצה שתי שנות תקציב.
- 4.2. על פי חוזר מנכ"ל משרד החינוך התשלום בפועל המאושר לרשות ונקרא תעריף הרשות הוא 16.4 ₪ לפי 85% לתלמיד. כלומר סבסוד אוטובוסים הוא 85% ע"י משרד החינוך ו 15% ע"י הרשות. ברכבים קטנים של החינוך המיוחד הסבסוד הוא 50% מעלות הרכב המאושר ע"י משרד החינוך ו-50% תשלום הרשות.
- 4.3. נמצא כי בשנת 2022 עלות תשלום הרשות בחינוך הרגיל היה 28.6% ובחינוך המיוחד 37.4% במקום 50% בשקלול כללי עלות התשלום של הרשות 29.89% (ראה טבלת ריכוז תשלומים בנספחים).
- 4.4. שנת תשפ"ג (שהחלה בשנת 2022 והסתיימה באמצע שנת 2023) התעריפים זהים לשנת 2025 ובהתאם לחוזר מנכ"ל שלא השתנה. נמצא כי בשנת תשפ"ג התשלום בפועל של הסעות תלמידים היה נמוך יותר מהכספים שהגיעו לרשות בהפרש 214,133 ביתר. בחינוך המיוחד קיים פער בין התשלום בפועל לקבלן לבין החזר הכספים ממשרד החינוך בסכום 445,853 המהווה סבסוד הרשות ב-61% במקום 50%. כלומר 11% יותר מהמופיע בחוזר המנכ"ל.
- יש לציין כי בסה"כ התשלום לשנת תשפ"ג עומדת המועצה ביעד והסבסוד של המועצה עומד על כ-11.6%.
- 4.5. שנת תשפ"ד
- התעריפים לא השתנו ונשארו בהתאם לחוזר מנכ"ל החדש משנת 2024.
- נמצא כי בשנת תשפ"ד עד לחודש 4/24 החזרי משרד החינוך היו גבוהים ב-203,393 מהתשלום בפועל לקבלני הסעות תלמידים רגילות לאשל הנשיא.

החזרי משרד החינוך בגין הסעות תלמידי החינוך המיוחד היו נמוכים מהוצאות המועצה בסכום 588,319 ₪ כלומר סבסוד המועצה היה 81% במקום 50% כמתחייב מחוזר המנכ"ל. בשקלול כולל של סה"כ הוצאות המועצה אל מול החזרי משרד החינוך הפער הצטמצם לסכום 384,926 ביתר שהמועצה שילמה סבסוד של המועצה ב-21.2% במקום 15% כנדרש בחוזר מנכ"ל. יש לציין כי השקלול הוא כללי לצורך מתן תמונת מצב כללית. לפי חוזר מנכ"ל קיימת הפרדה בחישוב להסעות תלמידים עד כיתה י 85% תשלום השתתפות משרד החינוך ולתלמידי כיתות יא', יב' השתתפות משרד החינוך יורדת ל-50%.

5. חירום ובטיחות :

- 5.1. לא נמצאו נוהלי עבודה כתובים בנושא חירום ובטיחות. הביקורת מבקשת לציין כי תוכנית חירום היא הכרחית לכל מערך הסעות תלמידים ונועדה לטפל במגוון אירועים בלתי צפויים, החל מתקלות באוטובוס ועד למצבי חירום גדולים יותר. תוכנית כזו תבטיח את בטיחות התלמידים ותאפשר התמודדות יעילה עם מצבי חירום.
- 5.2. לדברי רכז ההסעות הוא מתואם עם הקב"ט במקרה ויש התרעות הדורשות היערכות ובפועל בהתאם להנחיות של הקב"ט. לרכז ההסעות אין שיקול דעת בנושא.
- 5.3. בנושאי בטיחות בנהיגה מבצע תדרכים לנהגים מעת לעת וביקורת. אין תיעוד בנושא.
- 5.4. לא מתבצעים תרגילים בנושאי החירום והבטיחות בהתאם לתרחישים השונים כמו: תאונה, תקלה טכנית, מצב חירום רפואי, אירוע טרור, אסון טבע.
- 5.5. מערך הסעות התלמידים לא עבר הערכה אל מול משטרת רהט בהיבט של כמות תלמידים מוסעים, צירי נסיעה ושעות נסיעה. בדיקה המשטרה והמלצותיה בנושאי בטיחות וביטחון.

6. הערכות סיכונים / חוזקות וחולשות.

הערות	חוזקות/חולשות	הנושא	
	טוב +	ניהול מערך ההיסעים שיבוצים ומסלולים	1.
	טוב מאוד	מעקב אחר חיובי קבלן ההסעות ותקינותן בהתאם לפעילות בפועל	2.
חסרות בקרות מול הגזברות ומול משרד החינוך	חלש	מעקב אחר קבלת הכספים ממשרד החינוך	3.
	טוב -	מעקב אחר הדיווחים למשרד החינוך	4.
	טוב מאד	מעקב אחר קיום תנאי החוזה של קבלני הסעות על פי תנאי המכרז	5.
	טוב מאד	מעקב אחר הסכמים בתוקף כולל ערבויות וביטוחים	6.
יש לבנות מערכת דגימה לשביעות רצון	טוב+	מעקב אחר שביעות רצון ותלונות של תושבים ותלמידים	7.
יש לכתוב נוהל עבודה לרכז ההסעות	טוב+	נוהל עבודה לרכז הסעות	8.
יש לכתוב נוהל בתיאום עם הקב"ט	טוב+	נוהל עבודה בחירום	9.

מסקנות:

1. מערך ההסעות פועל בהתאם למכרז ההסעות משנת 2021. בכל שנה בוצעה הארכת חוזה עד לשנת 2024 בהתאם לתנאי המכרז משנת 2021.
2. לא קיים תיעוד לכל חידושי ההסכמים כנדרש בכל שנה.
3. אין הקפדה על קבלת חידושי ביטוחים וחידוש ערבויות כנדרש בחוזה.
4. רכז ההסעים מבצע בקרה אחר פעילות נהגי ההסעות למינהם כנדרש בהסכם.
5. רכז ההסעות מדווח חודש בחודשו למשרד החינוך על ביצוע הסעות והתשלומים שהמועצה משלמת בהתאם לביצוע ולתנאי החוזים השונים.
6. לא מתקיימים מעקבי התאמות בשוטף בין הכספים המגיעים למועצה בגין הסעות לבין הדיווחים בפועל ואישורי משרד החינוך. המעקבים אינם מתבצעים באופן שוטף אלא באופן נקודתי כמו סוף שנה.
7. לא קיים נוהל עבודה לרכז ההסעות.
8. לא קיים נוהל עבודה במצבי חירום, כולל תאונות.
9. לא קיים נוהל טיפול בתלונות תושבים ותלמידים בנושא שירות הסעות.
10. לא מתקיימת בקרה שוטפת של הגזברות על התשלומים של משרד החינוך והתאמתן אל מול הביצוע בפועל.
11. בשנת 2022 קיים פער בין התשלומים שמגיעים לרשות אל מול ההוצאות בפועל של הרשות בהיקף של 787,129. יש לציין שהתחשבות משרד החינוך היא על פי שנת לימוד תשפ"ד אמצעי שנת 2023 עד 2024.
12. לא מתבצעים תירגולים בנושאי חירום בהסעות בהתאם לתרחישים השונים.

המלצות :

1. יש לצאת למכרז חדש בנושא הסעים כנדרש בחוק לשנת תשפ"ה.
2. יש לבנות מערכת מעקב אחר חידושי חוזים בתום שנה ממועד המכרז כולל נושא הביטוחים והערבויות שיהיו בתוקף.
3. רכז ההסעות ישמור לתיעוד את המכרז ותוצאותיו כולל כל החוזים החתומים ע"י הרשות וקבלני ההסעות.
4. יש לדאוג כי יהיה רכז ההסעות פעיל בשוטף באשל הנשיא.
5. על מחלקת הגזברות לקיים בקרות שוטפות והתאמות בין התשלומים לקבלני ההסעות לבין קבלת הכספים ממשד החינוך.
6. עקב כ"א מצומצם במחלקת הגזברות מומלץ להתקשר עם משרד חיצוני שיבצע שירות זה עבור המועצה. כמו כן יופקו דוחות רבעוניים ואו חצי שנתיים לצורך קיום בקרות שוטפות.
7. יש לכתוב תוכנית חירום ונוהלי עבודה בנושא. (ראה הצעה בנספחים).
8. יש לכתוב נוהל עבודה לרכז ההסעות (ראה הצעה בנספחים).
9. יש להכין נוהל טיפול בתלונות תושבים ותלמידים.
10. לאחר כתיבת תוכנית החירום יש לבצע תרגילים בהתאם לצורך הגברת המוכנות לאירועים והתרחישים השונים.
11. יש לשקול לרכוש מערכת מעקב GPS בזמן אמת.
- 10.1 יתרונות : מעקב מדויק אחר מיקום האוטובוסים בזמן אמת, התראות על סטיות ממסלול, חישוב זמן הגעה משוער לתחנות, ניתוח נתוני נסיעה לשיפור יעילות המסלולים.
- 10.2 שימושים : מעקב הורים אחר האוטובוס, דיווח בזמן אמת על עיכובים, תכנון מסלולים דינמיים בהתאם לתנאי התנועה.
11. יש לשקול לרכוש אפליקציה ניידת להורים ותלמידים :
- 11.1 יתרונות : מעקב אחר מיקום האוטובוסים בזמן אמת, קבלת התראות על הגעת האוטובוסים לתחנה, תכנון נסיעות, דיווח על בעיות, תקשורת ישירה עם מנהל מערך ההסעות.
- 11.2 שימושים : שיפור שביעות הרצון של ההורים, הפחתת שיחות הטלפון לרכז ההסעות, מתן מידע עדכני למשתמשים.
12. יש לשקול להקים מערכת לניהול מסלולים ותכנון נסיעות.
- 12.1 יתרונות : אופטימיזציה אוטומטית של מסלולים, חישוב זמן נסיעה מדויק, תכנון נסיעות בהתאם לשינויים בביקוש, ניתוח נתוני נסיעה לשיפור היעילות.
- 12.2 הפחתת זמן נסיעה, צמצום מספר אוטובוסים הנדרשים.
13. יש לשקול הקמת מערכת לניהול תלונות והצעות :
- 13.1 יתרונות : איסוף וניהול מרכזי של התלונות וההצעות, מעקב אחר הטיפול בתלונות, ניתוח נתונים לשיפור השירות.
- 13.2 שימושים : שיפור שביעות הרצון של ההורים והתלמידים, זיהוי בעיות פוטנציאליות ישום שיפורים במערכת על פי הצורך.
14. תשומת לב מיוחדת לסעיף הערכת סיכונים/ חוזקות וחולשות. יש לקבוע יעדים לשיפור במיוחד בסעיפים 9,8,7,4,3.

נספחים:

נוהל עבודה למנהל מערך הסעות תלמידים

מבוא:

- הכנת נוהל עבודה למנהל מערך הסעות תלמידים הוא תהליך חשוב ביותר לשיפור השירות והבטיחות במערכת ההסעות.
- נוהל מפורט ומקצועי יבטיח שהסעות התלמידים יתבצעו בצורה יעילה, בטוחה ושיטתית ויכללו תיעוד, התאמה ושיתוף של הגורמים הרלוונטים ויעזור ליעל את העבודה והבקרה השוטפת. הנוהל חייב לכלול קביעת הגדרות כמו מסלול, תחנה, תלמיד זכאי ואיחורים.
- קביעת אחריות ע"י הגדרת כל גורם מעורב.
  - תהליכים ע"י תיאור מפורט של כל התהליכים הקשורים להסעות החל מתכנון מפורט של המסלולים וכלה בטיפול בתלונות.
  - הפקת טפסים ודוחות לצורך בקרה, תיעוד וניהול המערכת.
  - מדדי ביצוע, הגדרת מדדים לבחינת יעילות המערכת.
  - נהלי חירום, הגדרת נהלים לטיפול במצבי חירום (תקלות אוטובוסים, תאונות, מצבי חירום לאומיים).

1. הגדרות התפקיד

- אחריות: הגדרת האחריות הכוללת של מנהל מערך ההסעות (תכנון מסלולים, הובלת המכרז, מעקב חיובים ותשלומים, מעקב בטיחות וחירום).
- סמכויות: הגדרת סמכויות מנהל מערך ההסעות (החלטה על שינוי מסלולים אישור חשבונות).
- דיווח: הגדרת מי הם הגורמים אליהם מדווח מנהל המערך (מנהל מחלקת חינוך).

2. תכנון וארגון:

- תכנון מסלולים: הגדרת קריטריונים לתכנון מסלולים יעילים ובטוחים. (מרחקים, זמן נסיעה, מספר תלמידים וכו').
- שיבוץ תלמידים: הגדרת הליך השיבוץ של התלמידים לאוטובוסים השונים בהתאם למגורים, בתי ספר).
- לוח זמנים: הגדרת לוח זמנים מפורט לנסיעות כולל שעות יציאה והגעה.
- תדריכים לנהגים: הגדרת הליך המעקב השוטף אחר ביצוע הסעות (נוכחות נהגים, תקינות אוטובוסים, דיווח על תקלות).

3. ביצוע:

- מעקב אחר הסעות: הגדרת הליך המעקב השוטף אחר ביצוע הסעות (נוכחות נהגים, תקינות אוטובוסים, דיווח על תקלות).
- טיפול בתלונות: הגדרת הליך לטיפול בתלונות הורים ותלמידים (איסוף תלונות, בדיקה, מענה והצעת פתרונות).
- נוהל טיפול בתלמידים בעלי צרכים מיוחדים המתאר את ההתאמות הנדרשות בהסעות עבור תלמידים עם צרכים מיוחדים.
- נוהל התנהגות תלמידים בהסעות המגדיר את כללי ההתנהגות שמצפים מתלמידים במהלך נסיעה.

4. בקרה ואחזקה:

- בדיקות תקופתיות: הגדרת תדירות הבדיקות הטכניות באוטובוסים.
- הערכת ביצועים: הגדרת הליך הערכה תקופתית של ביצועי מערכת ההסעות (קביעת מדדים לבטיחות, יעילות, שביעות רצון הורים/ תלמידים).
- שיפור מתמיד: הגדרת הליך לזיהוי נקודות לשיפור והטמעת שינויים במערכת.

5. שיתוף פעולה:

- תיאומים עם בתי הספר: הגדרת הליך לתיאום עם בתי הספר (שעות לימודים, שינויים במסלולים וכו').
- תיאום עם ההורים: הגדרת הליך לתיאום עם ההורים (דיווח על שינויים, מענה לשאלות וכו').

הצעה לתוכנית חירום למערך הסעות תלמידים

תוכנית חירום היא הכרחית לכל מערך הסעות תלמידים, ונועדה לטפל במגוון אירועים בלתי צפויים, החל מתקלות באוטובוס ועד למצבי חירום גדולים יותר. תוכנית כזו תבטיח את בטיחות התלמידים ותאפשר התמודדות יעילה עם מצבי חירום.

הרכיבים העיקריים של תוכנית חירום:

1. זיהוי סיכונים:

- **סיכונים פוטנציאליים:** תאונות דרכים, תקלות מכניות באוטובוס, מצבי חירום רפואיים, אירועי טרור, אסונות טבע, תקלות בתקשורת וכו'.
- **הערכת הסיכון:** הערכת הסבירות והחומרה של כל סיכון.
- **קביעת עדיפויות:** קביעת הסיכונים הדורשים התייחסות ראשונה.

2. מטרות התוכנית:

- שמירה על בטיחות התלמידים.
- מתן מענה מהיר ויעיל לאירועים.
- מינימיזציה של הפגיעה בתלמידים, בנהגים ובציוד.
- שחזור מהיר של השירות לאחר האירוע.

3. הנחיות לפעולה:

- **הנחיות כלליות:** נהלים כלליים להתנהגות במצבי חירום כגון: שמירה על קור רוח, חיוג למספר חירום, פינוי תלמידים מהאוטובוס, מתן עזרה ראשונה.
- **הנחיות ספציפיות:** נהלים ספציפיים לכל סוג של אירוע, כגון: תקלה מכנית באוטובוס, תאונה, מצב חירום רפואי, אירוע טרור.
- **תפקידים ואחריות:** הגדרת תפקידים ואחריות לכל גורם מעורב (נהג, מנהל מערך ההסעות, מוקד חירום, הורים).
- **תקשורת:** קביעת דרכי תקשורת יעילות בין כל הגורמים המעורבים.
- **פינוי והצלה:** תכנון מפורט של הליך הפינוי וההצלה של התלמידים במקרה הצורך.

4. משאבים:

- **אמצעי תקשורת:** טלפונים ניידים, מכשירי קשר, רשת אינטרנט.
- **ציוד רפואי:** ערכת עזרה ראשונה מצוידת
- **אמצעי בטיחות:** חגורות בטיחות, מעקות, אמצעי כיבוי אש.
- **רשימת טלפונים חיוניים:** משטרה, מד"א מכבי אש, הורים, מנהל בית ספר.

5. תרגילים:

- קיום תרגילים תקופתיים לבדיקת מוכנות בהתאם לתוכנית.
  - הערכת יעילות התוכנית ושיפור מתמיד.
- דוגמאות לתרחישים שניתן לכלול בתוכנית:**

- **תאונה:** התנגשות בין שני אוטובוסים, התנגשות עם רכב אחר, התהפכות אוטובוס.
- **תקלה מכנית:** תקלה במנוע, תקלה במערכת הבלימה, תקלה במערכת החשמל.
- **מצב חירום רפואי:** תלמיד מתעלף, תלמיד סובל מאלרגיה חריפה, תלמיד נפצע.
- **אירוע טרור:** איום בפיגוע, חפץ חשוד, ירי.
- **אסון טבע:** רעידת אדמה, שיטפון, סערה.

היבטים נוספים שיש לשקול:

- **שיתוף פעולה עם גורמי חוץ:** משטרה, מד"א, מכבי אש, בתי ספר, הורים.
- **עדכון התוכנית:** עדכון התוכנית באופן קבוע בהתאם לשינויים במצב.
- **הדרכת עובדים:** הדרכת כל העובדים המעורבים בביצוע התוכנית.